

Лекція. Перспективні напрямки підтримки волонтерської діяльності в Україні

План

1. Перспективні напрямки міжнародної підтримки волонтерської діяльності
2. Перспективні напрямки підтримки волонтерської діяльності на державному рівні.
3. Перспективні напрямки підтримки волонтерської діяльності на рівні окремих організацій.
4. Соціометрія як засіб формування сприятливого організаційного середовища для волонтерів.

У 1985 році спеціальною резолюцією ООН (№ A/RES/47/3) було запропоновано урядам відзначати 5 грудня як «Міжнародний день волонтерів в ім'я економічного і соціального розвитку» (International Volunteer Day for Economic and Social Development, IVD), закликавши їх здійснювати заходи для спонукання людей у всіх сферах діяльності пропонувати свої послуги як волонтерів.

Глобальний волонтерський рух охоплює до 109 млн. людей. Із них 30% волонтерської діяльності відбувається офіційно, через організації, асоціації та групи і 70% — через неформальну взаємодію між людьми. 60% неформальних волонтерів — жінки (т. URL: <https://www.unv.org/Success-stories/countingvolunteers-world-counts>).

Визнаючи важливу роль волонтерства в досягненні сталого розвитку країн і регіонів, Генеральна асамблея ООН у резолюції 73/140 від 19 грудня 2018 року «Волонтерство для Порядку денного сталого розвитку до 2030 року» визнала безпрецедентну глобальну та національну необхідність прискорення процесу визнання, сприяння й інтеграції волонтерської діяльності і закликала уряди у партнерстві з установами ООН, громадянське суспільство, наукові кола сприяти створенню сприятливого середовища для волонтерства та волонтерів.

Ключові моменти резолюції полягали в тому, що Генеральна Асамблея заохочує:

- уряди інтегрувати волонтерство в національні стратегії, плани та політику розвитку;
- усі держави-члени включати інформацію про масштаби, внесок і вплив волонтерства в майбутні добровільні національні огляди Цілей сталого розвитку.
- держави-члени, які можуть це зробити, щоб збільшити свої внески до Спеціального добровільного фонду волонтерів Організації Об'єднаних Націй.

Кожні три роки UNV випускає Звіт про стан світового волонтерства, в якому демонструються масштаби й охоплення населення світу волонтерством. Звіт за 2021 рік має назву «Побудова рівних та інклюзивних суспільств», основна ідея цього документа — довести, що способи взаємодії, співпраці та партнерства волонтерів і державних органів є життєво важливими для досягнення Порядку денного сталого розвитку до 2030 року та Цілей сталого розвитку.

Крім того, на міжнародному рівні підтримку волонтерської діяльності надають:

- 1) Всесвітня громадянська служба (SCI — Service Civil International);
- 2) Альянс Європейських волонтерських організацій (Alliance of European Voluntary Service);
- 3) Асоціація волонтерських організацій (AVSO — Association of Voluntary Service);
- 4) Координаційний комітет міжнародних волонтерських організацій (CCIVS — Coordinating Committee for International Voluntary Service);
- 5) Молодіжна міжнародна організація (YAP — Youth Action for Peace);
- 6) Волонтерська служба за місцем проживання (Community Service Volunteers (CSV)).

2. У Законі України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. № 3236-VI (у ред. від 03.09.2022 р.) актуальним напрямом удосконалення інституційного забезпечення політики держави щодо підтримки волонтерської діяльності визначено піднесення програмно-цільової складової цієї політики¹.

Отже, виникла доцільність розробки державної цільової програми розвитку волонтерської діяльності в Україні.

Державна цільова програма — це «комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, що спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням».

На сайті Національної соціальної сервісної служби представлена інформація щодо розробки концепції цієї програми <https://nssu.gov.ua/news/ekspertne-obhovorennia-kontseptsii-derzhavnoi-prohramy-rozvytku-volonterskoi-diialnosti-v-ukraini>

орієнтовний перелік заходів з підтримки розвитку волонтерської діяльності:

- створення й адміністрування центральними органами виконавчої влади у партнерстві з неприбутковими організаціями та установами, що залучають до своєї діяльності волонтерів, іншими організаціями, що сприяють розвитку волонтерства, інформаційно-аналітичної платформи для інформування про можливості волонтерства в Україні та за її межами;
- створення системи професійного навчання волонтерству на базі закладу вищої освіти (на кшталт німецької Академії волонтерства) з метою підготовки фахівців для роботи з волонтерами;
- поліпшення застосування консультацій із громадськістю щодо питань розвитку волонтерської діяльності;
- удосконалення процедури проведення конкурсів волонтерських проєктів;
- активізація проведення круглих столів, семінарів, конференцій, пов'язаних з розвитком волонтерства;
- сприяння використанню існуючої найкращої практики волонтерства шляхом поширення інформації у ЗМІ.

Для проведення моніторингу виконання Програми пропонується використовувати такі результативні показники:

- обсяг бюджетних коштів, витрачених на реалізацію Програми;
- кількість організацій, що залучають волонтерів;
- відсоток залучення населення до волонтерської діяльності (за результатами соціологічних опитувань);
- кількість проведених публічних заходів (форумів, конференцій, семінарів та інших заходів), присвячених розвитку волонтерства;
- кількість осіб, які пройшли навчання з волонтерського менеджменту та фінансової грамотності;
- кількість педагогів закладів освіти, які пройшли тематичні навчання з питань волонтерської діяльності та залучення до неї;
- кількість заходів, реалізованих у рамках інформаційно-просвітницької кампанії з метою популяризації волонтерської діяльності (у тому числі, розроблення інформаційних матеріалів, аудіо- та відеороликів, публічних заходів, статей у ЗМІ тощо);

- кількість публічних консультацій, обговорень, заходів, пов'язаних з питаннями розвитку волонтерської діяльності.

3. На рівні окремих організацій (громадських організацій, благодійних фондів, муніципальних установ, соціальних служб та ін.) перспективні напрями підтримки волонтерської діяльності складає формування організаційної культури, орієнтованої на залучення та визнання волонтерів.

Йдеться про створення формальних правил/процедур і впровадження неформальних традицій, у т.ч.:

1) залучення волонтерів до прийняття рішень, участі у загальних зборах колективу організації;

2) ставлення до волонтера як до оплачуваного працівника;

3) створення можливостей підвищення кваліфікації волонтерів;

4) надання можливості контактів із засобами масової інформації;

5) відзначення Міжнародного дня волонтера;

6) відзначення внеску волонтерів у підсумкових звітах організації;

7) організація для волонтерів свят, урочистих заходів.

Принципи визнання волонтерів:

1) Своєчасність;

2) Щирість;

3) Публічність;

4) Індивідуальність;

5) Врахування характеру мотивації волонтера;

6) Періодичність.

4. Важливий напрям розвитку організаційної культури, орієнтованої на підтримку волонтерів, пов'язаний з практикою подолання дискримінації/мобінгу волонтерів та врахування їх інтересів під час планування та організації волонтерських програм, у т.ч. за допомогою використання методики соціометрії.

Соціометрія – сукупність способів і прийомів дослідження міжособистісних відносин у малій групі.

У витоків підходу – Морено Якоб Леві, автор праці – «Походження та основи міжособистісної теорії соціометрії та мікросоціології» (1949).

На думку Я. Морено, сукупність міжособистісних відносин у групі складає первинну соціально-психологічну структуру, що визначає характеристики цілої групи та психологічний стан її окремих членів.

У вченні Морено Я. Л. продовженням соціометрії виступають соціодрама та психодрама.

Соціодрама – метод моделювання та програвання різноманітних соціальних ситуацій.

Психодрама – метод моделювання та програвання різноманітних ситуацій міжособистісного спілкування.

Відповідно до цього був створений «терапевтичний» (інколи – «соціометричний») театр – метод групового тренінгу, заснований на особливостях міжособистісних стосунків у групі. Потрапляючи на сцену, люди програють певні психічні стани та соціальні ролі, завдяки чому виникає терапевтичний, лікувальний ефект.

У такий спосіб Якоб Морено:

- лікував неврози, алкоголізм;
- вирішував конфлікти;
- виявляв неформальних лідерів;
- покращував соціально-психологічний клімат у малих групах.

Приклад:

Я. Морено запросили у навчально-виховну колонію (м. Хадсон, поряд із м. Нью-Йорк), де виховувалися 500 дівчат. Будь-де – під час занять, на роботі, в їдальні, вони були під контролем вихователів. Разом із цим у колонії було дуже розповсюджені випадки агресивної поведінки дівчат, більшість з яких недовіряла адміністрації та вихователям і прагнула втекти з колонії.

Керівництво не могло зрозуміти причини такої поведінки, оскільки умови проживання, навчання та роботи були дуже добрі. Тому вони вирішили звернутися до психологів та лікарів психіатрів. Адміністрація уявляла, що запрошені лікарі поспілкуються з найбільш агресивними дівчатами віч на віч і можливо порекомендують для них певні ліки.

Водночас Я. Морено та його команда зробили зовсім інше. Вони прийшли в їдальню, в якій кожним столом сиділо четверо дівчат і Морено звернувся до вихователя, який стежив за порядком: «Чи можу я звернутися до дівчат із пропозицією?». Так, звісно, відповіла вона. Морено запропонував дівчатам встати та обрати з ким вони би хотіли би сидіти за одним столом.

Миттєво порядок зник і настав хаос. Восьмеро побігли до однієї дівчини («зірка»), з якою вони хотіли би всі сидіти. Одна дівчина лишилася в ізоляції (анархічна соціограма).

Але за кожним столом лише 4 місця і вихователь затрачує багато зусиль, щоб все-таки всіх розсадити на вільні місця (автократична соціограма).

Тепер Морен проводить соціометричний тест і після обробки результатів знаходить оптимальне розміщення, що максимально враховує побажання, преференції дівчат. Забезпечується врахування взаємних виборів першого, далі – другого та третього рівнів. Відтак забезпечується узгодження групових інтересів та приватних інтересів, тобто утворюється група з оптимальною структурою («демократична соціограма»).

Як наслідок, психологічний клімат значно покращився, випадків агресії стало менше, а вихователям стало працювати легше.

Методика проведення соціометричного дослідження у групі

Завдання:

- вимірювання ступеня згуртованості-роз'єднаності у групі;
- виявлення «соціометричних позицій», тобто співвідносного авторитета членів групи за ознаками симпатії-антипатії, де на крайніх полюсах виявляється лідер групи та «відкинутий»;
- виявлення внутрішньо групових підсистем – згуртованих утворень, на чолі яких можуть бути свої неформальні лідери.

Методика дій:

- визначення завдань дослідження та вибір об'єктів вимірювання;
- формулювання гіпотез дослідження та вибір критеріїв опитування членів групи;
- членам групи задаються питання, за допомогою яких виявляють їх симпатії та антипатії один до одного, лідерів, членів групи, яких група не приймає;
- дослідник зачитує два питання і дає учасникам опитування таку інструкцію: «Напишіть під цифрою 1 прізвище члена групи, якого Ви обрали би у першу чергу, під цифрою 2 – кого би Ви обрали, якщо не було би першого, під цифрою 3 – кого би Ви обрали, якщо не було би першого і другого»;

- далі зачитуються питання про міжособистісні відносини і проводиться відповідний інструктаж.

Приклади питань:

1.
 - а) кого б зі своїх колег із групи Ви попросили у випадку необхідності надати допомогу у підготовці домашнього завдання в першу, другу, третю чергу?
 - б) кого б зі своїх колег із групи Ви не хотіли би просити у випадку необхідності надати допомогу у підготовці до домашнього завдання в першу, другу, третю чергу?
2.
 - а) з ким з членів колективу Ви би хотіли брати участь у соціальному проєкті в першу, другу, третю чергу?
 - б) з ким з членів колективу Ви би не хотіли брати участь у соціальному проєкті в першу, другу, третю чергу?
3.
 - а) з ким з членів колективу Ви би поїхали у службове відрядження в першу, другу, третю чергу?
 - б) з ким з членів колективу Ви би поїхали у службове відрядження в першу, другу, третю чергу?

Приклади питань для вивчення міжособистісних відносин:

1.
 - а) до кого Ви би звернулися за порадою у важкій життєвій ситуації в першу, другу, третю чергу?
 - б) з ким Вам не хотілося би ні про що радитися у важкій життєвій ситуації в першу, другу, третю чергу?
2.
 - а) якби всі члени Вашої групи жили в гуртожитку, з ким з них Вам хотілося би поселитися в одній кімнаті?
 - б) якби всі члени Вашої групи жили в гуртожитку, з ким з них Вам не хотілося би поселитися в одній кімнаті?

Соціометричне опитування може проводитися у 2-х формах:

- 1) непараметрична процедура – опитуваний може відповісти на питання соціометричної картки (анкети) без обмеження кількості виборів. Тобто якщо в групі 12 осіб, то можна буде обрати 11 осіб (крім себе). Перевага – можна врахувати максимальну багатоманітність відносин у групі. Обмеження: 1) труднощі в обробці – велика кількість варіантів; 2) випадковість вибору – опція «обираю всіх»
 - 2) параметрична процедура – опитуваний може відповісти на питання соціометричної картки з обмеженою кількістю виборів. Тобто якщо в групі 25 осіб, то можна буде обрати 5 осіб. Величина кількості соціометричних виборів називається «соціометричне обмеження» або «ліміт виборів». Переваги – ліміт виборів змушує більш зважено відноситися до вибору; легше оброблювати результати.
- Сьогодні вважають, що оптимальне соціометричне обмеження для груп в 22-25 учасників – 4-5 виборів.

Після того, як соціометричні картки (анкети) заповнені та зібрані починається математична обробка результатів. Спочатку рекомендується побудувати соціоматрицю.

Приклад соціоматриці

№	Прізвище	1	2	3	4	5	6	7	8
---	----------	---	---	---	---	---	---	---	---

1	Іваненко		+1			+2			+3
2	Іванов	+1		+3		+2			
3	Петренко	-1							
4	Вітренко				+1		+2		+3
5	Петров		-2						

Цифрами +1, +2, +3 позначають тих, кого вибрав опитуваний у першу, другу або третю чергу відповідно. Цифрами -1,-2,-3 тих, кого опитуваний (респондент) не вибрав у першу, другу або третю черги. Далі слід порахувати суму позитивних та негативних виборів. При цьому вибір в першу чергу дорівнює +3 бали (-3 бали), вибір у другу чергу - +2 бали (- 2 бали), вибір у третю чергу - +1 бал (- 1 бал). Далі можна вирахувати соціометричний статус члена групи за формулою:

$C = M/n-1$, де С – соціометричний статус особи у групі; М – загальна кількість позитивних відповідей, яка отримана особою; n – кількість членів групи.

Так, соціометричний статус Іваненко буде дорівнювати:

$$C = 3/5-1=0,75$$

Класифікація членів групи за результатами виборів:

Статусна група	Кількість отриманих виборів
«Зірки»	Удвічі більше, ніж середня кількість виборів, отриманих членом групи
«Ті, кому віддають перевагу»	У півтори рази більше, ніж середня кількість виборів, отриманих членом групи
«Прийняті»	Середнє число виборів
«Неприйняті»	У півтори рази менше, ніж середня кількість виборів, отриманих членом групи
«Ізольовані/відкинуті»	Удвічі менше, ніж середня кількість виборів, отриманих членом групи

<https://www.sometics.com/en/demo>